

TO‘QIMACHILIK SOHASINING SURXONDARYO VILOYATI IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISHDAGI O‘RNI

Termiz davlat Universiteti

O‘zbekiston tarixi yo‘nalishi

1-bosqich magistranti

Yuldosheva Oltinoy Abduraimovna

Respublikamiz hududlarida sanoat salohiyatini oshirish, yangi ish o‘rinlarini yaratishda to‘qimachilik sanoatining o‘rni beqiyosdir. Respublikada to‘qimachilik sanoatining kelgusi rivojini ta‘minlash uchun barcha shart-sharoitlar mavjud.

Yengil sanoat, ayniqsa to‘qimachilik sanoat mahsulotlarining katta qismini shu joyning o‘zida tayyor mahsulot darajasiga yetkazish katta iqtisodiy natija beradi.

Surxondaryo viloyatida 1992-yil yengil sanoat korxonalarida jami bir million ikki yuz qirq yetti ming (1247000) pogono metr shoyi-gazlama, 99.5 million so‘mlikdan ko‘proq, tikuvchilik buyumlari, 20.1 ming juft poyabzal, 19.2 ming dona trikotaj buyumlari, 5.2 ming dona paypoqlar 2,3 tonna yigirilgan ip tayyorlandi[1].

Respublikamiz viloyatlari bo‘yicha 1998-yilda to‘qimachilik korxonalarini va ularda ishlab chiqarilgan to‘qimachilik sanoati mahsulotlari hajmi 512 ta bo‘lib, ishlab chiqarilgan mahsulotlar hajmi 157994,3 mln. so‘mni tashkil etgan bo‘lsa, viloyatlar kesimida esa quyidagichadir: Qashqadaryo viloyatida jami 37 ta korxonalar, ishlab chiqarilgan mahsulotlar hajmi 12406,5 mln. so‘m. Buxoro viloyatida 16 ta korxonalar va ish.ch.mah. hajmi 22557,9 mln. so‘mni va Surxondaryo viloyatida esa jami 29 ta korxonalar bo‘lib ishlab chiqarish mahsulotlari hajmi 12341,9 mln. so‘mni tashkil etgdi[2].

Respublikamizda to‘qimachilik sanoati korxonalarini boshqarish tizimi turlicha bo‘lib, bu ularning mulkchilik shakliga ko‘p jihatdan bog‘liqdir. Agar 1990-yilda barcha to‘qimachilik korxonalarini davlat tasarrufida bo‘lgan bo‘lsa, 1991-yilda 266 ta korxonadan 243 tasi davlatniki va 23 tasi aksiyadorlik jamiyati edi. Korxonalarini davlat tasarrufidan

chiqarish yildan-yilga kuchayib bordi va 1998-yilga kelib jami korxonalar soni 512 ta bo'lsa, shundan 25 tasi davlat korxonalari sifatida faoliyat ko'rsatdi. 1999-yilda Seulda o'zbek paxtasi taqdimotining o'tkazilishi O'zbekistonning to'qimachilikka ixtisoslashganligini hisobga olgan holda xalqaro mehnat taqsimotida ishtirok etishning yangi bosqichini ochib berdi.

Respublikamiz viloyatlarida, xususan Surxondaryoda ham istiqloq yillarida kichik, xususiy va qo'shma korxonalar tashkil etila boshlandi. Dastlabki kichik korxonalar 1992-yili Angor matlubot jamiyati qoshida trikotaj buyumlarini ishlab chiqaradigan sex sifatida o'z faoliyatini boshlandi. Bu sex Yaponiyada ishlab chiqarilgan 9 ta "Tayota" markali tikuv mashinasi bilan jihozlandi[3].

To'qimachilik sanoatida yetti xil turga bo'linadigan paxta tolalari ishlatiladi. I, II, III turdagi tolalar ingichka tolali g'o'za navlaridan olinib, bu navlar kech pishadi, shuning uchun O'zbekistonning janubiy viloyatlarida o'stiriladi. Bunday paxta tolalaridan maxsus gazlamalar to'qiladi. Ular yupqa va pishiq bo'ladi. Satin va batis, trikotajlari ingichka tolalardan to'qilgan gazlamalardir. IV, V, VI turga kiruvchi tolalar o'rta tolali g'o'za navlaridan olinadi. Bular ertapishar va serhosil bo'ladi. IV tur toladan markazet va shu kabi gazlamalar to'qiladi. V turga kiruvchi tolalar to'qimachilikda eng ko'p ishlatiladi. Ushbu tur toladan turli xil ichki kiyimlar, ko'ylaklar va astarlik bo'ladigan gazlamalar to'qiladi. VI turga kiruvchi tolalardan kostyumbop gazlamalar to'qiladi. VII tur tolalar V tur tolalarga qo'shib ishlatiladi[4].

Yurtimizda xom ashyo va mehnat resurslarining mavjudligi to'qimachilik sanoatini rivojlantirish uchun real shart-sharoitlar yaratadi. To'qimachilik sanoatini rivojlantirish uchun yetakchi davlatlar bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish yanayam ko'proq samara berdi. 1995-yilda yengil sanoat korxonalariga kiritilgan investitsiyalar hajmi 37,37 mln. dollarini tashkil qilgan bo'lsa, 2004-yilda 848 mln dollarga yaqin investitsiyalar jalb qilindi. Ayniqsa, to'qimachilik mahsulotlarining xilma-xilligi, mavsumiy o'zgarishlarga tez beriluvchanligi mazkur turdagi mahsulotlar savdosini to'g'ri tashkil etish, tovarlar

bozorida holatlar to'g'risidagi ma'lumotlarni to'liq o'zlashtirish va samarali qayta ishlashni taqozo etadi.

Xususan, respublikamizda bozorga sifatli va bejirim to'qimachilik mahsulotlarini taklif etishni rag'batlantirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2011-yil 17-iyundagi "O'zbekengilsanoat" aksiyadorlik jamiyati huzurida "Dizayn markazi tashkil etish to'g'risida" gi PQ-1554-son qarori qabul qilindi. Bugungi kunda esa O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 21-dekabrda "2017-2019-yillarda to'qimachilik va tikuv-trikotaj sanoatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari dasturi to'g'risida" gi PQ-2687-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-maydagi "To'qimachilik va tikuv-trikotaj sanoatini qo'llab-quvvatlashga doir kechiktirib bo'lmaydigan chora tadbirlar to'g'risida" gi PF-5989-son farmoni ham bunga misol bo'la oladi.

Jahon miqyosida to'qimachilik sanoati ishlab chiqarishiga nazar tashlaydigan bo'lsak, asosiy qismini sun'iy va kimyoviy tolaning xar bir turlaridan aralashma gazlamalar, ip gazlama hamda trikotaj mahsulotlari tayyorlanayotganligini ko'rishimiz mumkin.

To'qimachilik mahsulotlari ishlab chiqarishda muhim yarim tayyor mahsulot hisoblangan kalava ipni jahon bozoriga yetkazib berishni yuqori ulushi mos ravishda Xitoy (24 %), AQSh (19 %) va Hindiston (13 %) kabi mamlakatlar hissasiga to'g'ri kelmoqda. To'qimachilik sanoati rivojlangan mamlakatlar qatorida Turkiya, Germaniya va Xitoy muhim ahamiyat kasb etadi.

2001-yilda O'zbekiston Respublikasi yengil sanoati uyushmasi tarkibiga kiruvchi 17 ta trikotaj ishlab chiqarish korxonasi mavjud edi. 1999-yilda 34547 ming dona trikotaj buyumlari yoki 165280 ming so'mlik mahsulot ishlab chiqarilgan bo'lsa, 2000-yilda 40180 ming dona trikotaj buyumlari yoki 2708170 ming so'mlik mahsulot ishlab chiqarildi. 1999-yilga nisbatan 1055364 ming so'm ko'p ishlab chiqarilgan bo'lib, trikotaj mahsulotlariga bo'lgan talab yildan-yilga oshib bordi[5].

“Surxonteks” qo‘shma korxonasi va “Jarteks” qo‘shma korxonasi “2006-2008-yillarda to‘qimachilik sanoati korxonalarini texnik qayta jihozlash va modernizatsiya qilish dasturi” ga kirgan bo‘lib, “Surxonteks” qo‘shma korxonasida dastgohlarning demontaj ishlari yakunlanib, 300,0 mln. so‘mlik qurilish-ta‘mirlash ishlari bajarildi[6].

“Shingdong-Spining Termiz” qo‘shma korxonasi esa Surxondaryo viloyati Adliya boshqarmasi tomonidan 2007-yilda ro‘yxatdan o‘tdi. Ushbu korxonada kalava ip ishlab chiqarishga ixtisoslashgan. 2005-2013-yillar mobaynida iqtisodiyotning turli soha va tarmoqlarini yangilash, modernizatsiya qilish maqsadida 2 milliard 877 million dollarlik investitsiya o‘zlashtirilganligi fikrimiz isbotidir. 2008-yilda faoliyat ko‘rsatgan Uzun tumanidagi “To‘maris istiqbol” tekstil firmasida paypoq mahsuloti ishlab chiqarildi[7].

Xulosa qilib aytish mumkinki, yengil sanoat sohasida ishlab chiqarilayotgan ip, gazlama hamda charm kabi mahsulotlar yarim tayyor mahsulot hususiyatiga ega bo‘lib, mazkur mahsulotlar nafaqat yengil sanoat tarmoqlarida, balki sanoatning boshqa tarmoqlarida ham tayyor mahsulotlar ishlab chiqarish jarayonida ishtirok etadi. Bu holat to‘qimachilik mahsulotlari savdosi va ishlab chiqarish jarayonida uzviy bog‘liqlik mavjudligini ifodalaydi.

Foydalangan adabiyotlar:

1. Абдурасулов.Ф, Маматкулов.С. Тармоқлар технологияси. –Тошкент. “Иқтисод-молия”, 2007. – Б 91.
2. Сурхондарё вилоят давлат архиви ,М. 698- жамғарма, 1-рўйхат , 295- иш, 63-варақ.
3. Сурхондарё вилоят давлат архиви, М. 1091- жамғарма, 1- рўйхат, 216- иш, 68-варақ.
4. Сурхондарё вилоят хокимлиги жорий архиви, М. 1091- жамғарма, 1- рўйхат,718-иш, 63-варақ.

5. Ўзбекистон Республикаси Статистика ва истиқболни белгилаш вазирлиги маълумотлари. <https://lex.uz/docs/519903>.
6. Ўзбекистон Республикаси Енгил саноат уюшмаси ҳисобот маълумотлари, 2000 й.
7. Ўзбекистон Миллий архиви, М. 43- жамғарма, 1- рўйхат, 1640- иш, 94-варақ.